

Recenzja

**Elżbieta Skowrońska-Bocian, *Testament w prawie polskim*,
Warszawa 2004, s. 232**

Nie ma wątpliwości, że daje się zaobserwować narastające zainteresowanie społeczne prawem dziedziczenia, gdzie wiodące miejsce zajmują testamenty jako wyraz woli spadkodawcy. Powszechnie jest to zrozumiałe i oczywiste w cywilizowanym świecie prawa. Nie oznacza jednak, że świadomość prawna jest u nas tak wysoka. Wprost przeciwnie, konieczność edukacji prawnej w zakresie prawa spadkowego jest wyraźna wobec widocznego braku umiejętności poruszania się po tej skomplikowanej i trudnej problematyce. Poważne zadanie, w tej mierze mają do spełnienia „ludzie prawa”, w tym zwłaszcza polscy (choć, co oczywiste, nie tylko) notariusze.

Recenzowana książka ma charakter uniwersalny, jest bowiem adresowana do wszystkich, których interesują kwestie testamentowe, a zwłaszcza rola i charakter testamentu we współczesnym prawie spadkowym. Prezentowane opracowanie ma charakter monografii o zamkniętej i zwartej strukturze, gdzie każdy znajdzie interesujące wątki teoretyczne i praktyczne, tych ostatnich, jak się wydaje, powinni szukać notariusze, którzy w ramach czynności notarialnych podejmują się sporządzania testamentów w formie aktu notarialnego, zgodnie z art. 950 k.c..

Część merytoryczną książki poprzedza przygotowanie Czytelnika pod względem warsztatowym, zwłaszcza że Autorka nadaje pracy wymiar

teoretyczno-praktyczny. Wykaz skrótów i wstęp to ważne informacje dla laika i jurysty, to poznanie intencji Autorki tego opracowania, na co dzień sędziego Sądu Najwyższego orzekającego w sprawach cywilnych, a także profesora prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Rozdział pierwszy omawia skutki śmierci osoby fizycznej, rozważając je pod względem testamentowym, w którym opisywany jest testament jako czynność prawna na wypadek śmierci, o charakterze jednostronnym, osobistym, dokonywana w formie szczególnej.

Testament jako czynność prawna jest odwoływalna, przysparzająca i kausalna. Ponadto, tak jak każda inna czynność prawna, może wymagać odpowiedniej wykładni podporządkowanej rygorowi woli spadkodawcy, a także konieczności dokonywania wykładni tekstu testamentu, tylko wtedy, gdy sformułowania w nim użyte są niejednoznaczne.

Jest to zatem typowa prezentacja testamentu jako instytucji prawa cywilnego, a także swoiste przygotowanie do wejścia głębiej w tę problematykę.

Rozdział drugi obejmuje sporządzenie testamentu pod kątem zdolności testamentowych, woli testowania i jej wad, specyficznego języka testamentu, świadków, śmierci testatora w czasie sporządzania testamentu czy też problemu kilku testamentów lub też jednego testamentu w wielu egzemplarzach. Część ta zawiera „alfabet” prawa testamentowego, wytłumaczenie pojęć i terminologii prawniczej z zakresu prawa cywilnego i spadkowego.

Rozdział trzeci odnosi się do formy testamentu. Zanim jednak Autorka przechodzi do *meritum* sprawy, przypomina o pewnych generaliach, wśród których ważna jest uwaga, że na tle przepisów prawa polskiego nie ma normatywnej definicji formy testamentu, bez której zresztą dość dobrze sobie radzi zarówno doktryna, jak i praktyka prawa testamentowego. Rozdział ten powinien być szczególnie interesujący dla notariuszy, ponieważ opisuje ich rolę i zadania w tej fazie testamentowej. W części tej Autorka omawia testamenty zwykłe, a wśród nich testament własnoręczny, czyli holograficzny, który wymaga pewnych rygorów formalnych, takich jak np. przesłanek ważności, pisma własnoręcznego, podpisu i daty. Podaje dużo powojennej literatury przedmiotu, a także ciekawe orzecznictwo sądowe (s. 71). Ważne informacje odnoszą się do testamentu notarialnego (s. 81-89), wsparte aktualną doktryną i judykaturą, które

szczególnie mogą przydać się w praktyce notarialnej. Powołane są, co oczywiste, liczne przepisy z prawa o notariacie wraz z niewielkim komentarzem w niezbędnym zakresie. Dla znawców problematyki jest to przydatne przypomnienie.

Uzupełnieniem rozważań Autorki w tej części pracy jest opisanie testamentu allograficznego, który podobnie jak testament notarialny zalicza się do tzw. testamentów urzędowych. Reguły jego sporządzania znajdują się w art. 951 k.c.

Interesujące są uwagi Autorki odnoszące się do testamentów szczególnych, a zwłaszcza testamentów ustnych, czy też takich, które zostały sporządzone podczas podróży polskim statkiem morskim lub powietrznym. Dodatkowo testamentem w tej grupie jest testament wojskowy, o którym dość rzadko pisze się w doktrynie prawa.

Rozdział czwarty dotyczy treści testamentu, czyli jego jądra merytorycznego. Jest ona ważna zarówno dla tego, kto sporządza testament, jak i dla osób uczestniczących w tym akcie. Istotą treści testamentu jest wyznaczenie (ustanowienie) spadkobiercy, a także rozporządzenia odnoszące się do jego osoby. Wśród wielu różnych kwestii pojawia się problem wydziedziczenia, podstawienia, wyłączenia przyrostu, zapisu i polecenia. Można też dokonywać innych rozporządzeń, takich jak np. powołanie wykonawcy testamentu, dokonanie podziału majątku spadkowego, uznanie długu, wskazanie osoby opiekuna, uznanie dziecka, życzenia spadkodawcy.

Rozdział piąty odnosi się do upadku mocy prawnej testamentu, który w określonych sytuacjach może stracić swoją ważność prawną. Dzieje się tak w wypadku odwołania, nieważności i bezskuteczności testamentu. Przyczyny mogą być związane z jego treścią, a także wymaganiami formalnymi. Mogą pojawić się również przyczyny nieważności testamentów związane ze zdolnością i swobodą testowania.

Rozdział szósty porusza zagadnienie prawa międzyczasowego i międzynarodowego, jest więc – w pewnym stopniu – powołaniem się na reguły intertemporalne, a nawet pozakrajowe. Warto wiedzieć, kiedy obowiązuje prawo międzynarodowe, a także prawo właściwe dla oceny ważności testamentu sporządzonego poza granicami ojczystego kraju spadkobiercy.

Pewnym mankamentem książki jest pominięcie nowej kwestii testamentów elektronicznych i tworzenia dla niego zaplecza rejestrowego. Jest to dziedzina, która ma przed sobą dużą przyszłość, i zarówno gorących zwolenników, jak i licznych przeciwników. Nie umniejsza to jednak walorów pracy, która jest przedmiotem naszego zainteresowania. Jest to praca godna polecenia. Zasluguje na uwagę notariuszy i ich klientów. Może dobrze byłoby, aby z tą pozycją zapoznali się zwłaszcza ci, którzy chcą regulować los swoich majątków za pomocą testamentu w formie aktu notarialnego.

Recenzowaną pracę kończy niezwykle bogata bibliografia.

Konkludując, książka napisana jest językiem komunikatywnym, Autorka operuje terminologią specjalistyczną, w związku z czym publikacja stanowi swoisty przewodnik po polskim prawie testamentowym, nie zominając o poglądach doktryny i judykatury. Bez wątpienia dużą wartością tego opracowania jest to, że porusza się zgrabnie po trudnej problematyce cywilnoprawnej, interesującej coraz więcej osób, która jest, co oczywiste, naturalnym i prawnym polem do wykonywania czynności notarialnych, wyznaczonym przez obowiązujące prawo, a także częściej niż kiedyś, wynika z woli spadkodawcy.

Jerzy Jacyszyn